

Iva
Tajovská

maraton

A lampa
ještě hořela

m

A lampa ještě hořela

Iva
Tajovská

A lampa
ještě hořela

Praha 2022
maraton

Knihu finančně podpořilo Ministerstvo kultury České republiky

**MINISTERSTVO
KULTURY**

© Iva Tajovská, 2022

© Maraton, 2022

ISBN 978-80-88411-05-5

Právo mluvit

*Mluví sám se sebou
mluvím sám se sebou
mluvíme sami se sebou*

*Naslouchá
naslouchám
nasloucháme*

*Mluví
mluvím
mluvíme*

*Nemáme
právo mlčet*

František Uher

Zástupy lemují křižovatku a prostupují do přilehlých ulic. Snažím se protlačit dopředu, prosím postavy, aby mě pustily, ale dělají, že mě neslyší. Spojuji dlaně, předpažené je klíním do chumlu lidí a pak je rozevírám. Podrážděně ustupují a já se prodírám dopředu mezi klikatými řadami. Proplouvám davem.

„Kam se cpeš, babo?!“ odstrkuje mě bokem chlápek v te-silkách. Čpí z něj pot letních dnů zažraný do pruhovaného trika.

Kašlu na jeho hrubost a mručení dalších, jejich nevrlost po mně klouže jako po rybě, kterou jsem se v davu stala. Blíží se šestá hodina, zbývá už jen pár minut.

Protlačila jsem se dopředu, ve výhledu mi už nebrání žádná hlava, dokonce ani děti posazené na ramena otců. Mám nutkání jít ještě dál, nechat za sebou úplně všechny a rozloučit se dotykem, kterého se dožadují moje dlaně. Nemůžu, příslušník veřejné bezpečnosti mě napomíná a tlačí zpátky za ohraničený prostor.

Šum tichne a vzrušené hlasy odpočítávají vteřiny. Siré-na protíná chlad srpnového rána roku 1972. Všechno se ve mně smrsklo, sotva dýchám. Dopočítáno. Výbuch nadzvedl mohutnou budovu, a než se zhroutila, na zlomek času ustrnula ve vzduchu. Třaskot střídá okamžik ztišení, protkaný vydechnutími, rozpačitým potleskem a cvakáním fotoaparátů. Trolejové vedení se chvěje nad hlavami zvědavců. Na hromadě trosek se pohupuje nepoškozený nápis HOTEL VESELKA, jako by se po vzoru filmových hrdinů opakovaně umírajících na plátně biografu chtěl naposledy rozloučit a umocnit dojem nenávratnosti osudové chvíle. Já ale nejsem v biografu, stala jsem se svědkem zániku.

Rozvířený prach se do mě zakusuje. Brní mě pěst, kterou jsem si tiskla do středu hrudníku. Povoluju ji a tlak v mé hlavě slábne. Doznívají v ní všechny zvuky a hlasy, kterými byla budova v mé paměti protkávána a které se v okamžiku odstřelu spojily do smutečního chorálu.

K sutinám míří bagry a zástupy se tvarují do hloučků. Do žádného z nich nepatřím. Kampak asi, až si pokleветí, zamíří? Někteří se vrátí domů k opožděné snídani, mužští si koupí cigarety a noviny, na ženské čeká sporák a nastrádané špinavé prádlo a děcka si nejspíš domlouvají program na poslední prázdninové dny.

Vracím se do prázdného bytu. Snídala jsem už v pět hodin ráno, musím jíst často a po troškách, jinak mi je zle. Pro noviny do trafiky už řadu let nechodím, škoda peněz za něco, co je pořád stejné. Můj sporák bývá studený, ko-ho by tak asi bavilo vařit jen pro sebe? A těch pár kousků prádla, co se choulí v proutěném koši, si může počkat, než ho bude víc, aby stálo za to vytahovat valchu.

Přidržuju se kovového zábradlí a stoupám do poslední-ho patra. Musím strpět kňourání rozvrzaných schodů, však i ony víc jak tři čtvrtě století snášejí moje kroky. Zámek ve dveřích si otráveně zaskučel. Když jsem odcházela, napadlo mě, že možná naposled, protože to, k čemu před chvílí došlo, mělo být tečkou. Víím, že až přijde můj čas, bude to v srpnu. Pokud se v mém životě kdy stalo něco důležitého, vždy to bylo v měsíci, kdy slunce ještě hřeje, ale už začíná šidit a odkrajoval z délky dne.

Dneska se mi zhroutilo to, co pro mě bylo důležité. Doslava. Jsem unavená, nejsem si jistá, jestli chci, aby ještě něco bylo. Ale dobrá, můj čas ještě nenadešel, čeká mě další den, úmornější než bolest zad.

Vítá mě nezaměnitelná vůně bytu. Nezouívám se. Pletené bačkory z chemlonu povalující se na botníku jsou stejně

uprášené jako všechno kolem. Musela se sem otevřeným oknem prodrat vrstva čerstvého prachu. A proč by ne, alespoň zbyde nějaká připomínka. Na zaprášené plochy bych prstem mohla psát vzkazy. Spíš stížnosti, ale na ty je už pozdě.

Odhodlávám se odhrnout cíp háčkované záclony. Všechno se ve mně stáhlo, ruce se mi klepou, jako by se snažily zamávat. Zírám na haldu suti obklopenou bagry a nákladními vozy, nad níž se vznáší prázdno.

Tam venku je všechno jinak, ale i tady, v mém pokoji. Je tu jiné světlo, takové naléhavé. Popraskané rty mě pálí, jazyk mi naráží na živou ránu a bolest mě nutí pootevřít pusku a uvolnit cestu prachu a písku. Skřípou mezi zuby, připadám si, jako bych ochutnávala popel z urny. Otírám si ústa hřbetem ruky, plivu, ale té pachuti se nezbavím.

Motá se mi hlava, musím se přidržet parapetu. Květináč s fuchsiami se zaklátil, mám co dělat, abych ho zachytila. Odštipuju zažloutlé listy, abych odvedla svou pozornost od okna. Nejde to, podobný obraz zmaru jsem viděla téměř na den před osmadvaceti lety. To když jsem po bombardování města vylezla ze sklepa a zírala na lidi bloumající mezi zničenými domy a hořícími továrnami. V ústech jsem cítila stejnou pachut. Zuby, tenkrát ještě moje, drtily suť, která se prokousávala oblečením až na zpocenou kůži, nabalovala se na vlasy a dráždila oči. Přes spoušť, která Pardubice postihla, se mi ulevilo, když jsem po odeznění sirén zahlédla nepoškozenou Veselku. Chápala jsem to jako důkaz toho, že je nezničitelná. Po staletí čelila pohromám, vichřicím, požárům, povodním, byla svědkem moru, hladovění, drancování Prusy, zneužití gestapem a nakonec se stala objektem znárodnění. Ze všech změn a neštěstí vyšla posílená, každý další majitel ji rozšířil, zmodernizoval nebo do ní vložil něco nového. Až na toho posledního, nejpočetnějšího. Stát rozhodl.

V hlavě mi ožívá třaskot. Tentokrát byla detonace jediná, řízená, jak o tom předem mluvili v rozhlase. Když se budova rozpadla, zaslechla jsem v davu protivný mužský hlas zalykající se obdivem, že naši hoši odvedli technicky perfektní dílo. Takový výsměch! Perfektní dílo? Bez úcty k hodnotám a historii odvedli dílo zkázy!

Ze svého okna, jen malý kousek od restaurace a hotelu Veselka, jsem až do dnešního rána sledovala, kdo přichází, odchází, přijíždí, odjíždí... Stovky, tisíce lidí. Pamatuju klapot podkov koní husarů, dokonce i vrzání kol kočárů, v uších mi ještě stále znějí první těžkopádné motory automobilů a motocyklů. Nespočetněkrát jsem vcházela do Veselky, do kavárny, kulturního sálu Odeon nebo do přílehlého biografu Imperiál. Každý den jsem stála u tohoto okna a vyhlížela Ho.

Proč tu vlastně ještě musím být? Technicky perfektním odstřelem zničili můj archiv vzpomínek a donutili mě dívat se do prázdné tlamy, která si pochutnává na tom, na čem mi tolik záleželo. Sutiny odvázejí na břeh Labe. Kola nákladáků a pásy bagrů drtí vše, co by pamětníkům mohlo připomínat bývalou honosnost a slávu.

Kdepak, není to tak zlé, úplně všechno mi nevzali. Vynadávám z příborníku dřevěnou skříňku a pociťuju něco jako zadostiučinění. Loktem stírám prach a nemůžu se vynadívat na intarzii Kunětické hory. Jak dlouho jsem ji nedržela v ruce?

Švagr Norbert mi ji předal s tím, že by si to Eliška přála. Říkal, že v ní jsou připomínky časů nejen dobrých, ale i zlých, mých a sestřiných, a tak záleží na mně, jak s jejím obsahem naložím.

Tu skříňku jsem dlouho neměla ráda. Až po letech jsem se jí dokázala dotýkat, a dokonce navrhc vložit část svých písemností a památek, tichých střípků mého a Eliščina

života. Dosud jsem ale nebyla dost zvědavá nebo odvážná; pokaždé když jsem se odhodlala zvednout víko a sáhnout ke dnu, když jsem zahlédla dopisy, pohlednice, fotografie a zažloutlé výstřižky, dýchl na mě závan konvalinek, ses-třiny oblíbené voňavky, a probudil ve mně stesk po lepších časech. Ostýchala jsem se vejít do jejího soukromí, i když jsem do něj byla pozvána, a zároveň jsem měla zábrany skrze ni nahlížet do toho svého. Vystačila jsem si přece s tím, co mi utkvělo v paměti, a toho bylo víc než dost.

Tolik jsme toho o sobě věděly, ale nebyla jsem si jistá, jestli chci vědět úplně všechno. Proto jsem obvykle skříňku jen pohladila a odložila, ale zničit její obsah jsem se také neodhodlala, ačkoliv jsem postupně zlikvidovala všechno, co nezbytně nepotřebuju. Aby toho moc nezbylo, až tu nebudu. Nechci přidělovat někomu práci s vyklizením.

Důležité věci musí zůstat v hlavě. Zanechám tu jen to nezbytné, trochu oblečení, nádobí, knížky a tři obálky. Jedna je s penězi na pohřeb, druhá s uhrazenými složenkami Spolku přátel žehu, které platím už od šestačtyřicátého roku, a třetí je nadepsaná křestním jménem, které je totožné s heslem vkladní knížky uvnitř.

Třeba za to, že tu pořád ještě musím být, může ta skříňka, možná jsem ještě něco neukončila. Pootevírám víko. Takhle nějak se museli cítit ti, kteří s pocitem rozechvění a obavami z kletby poprvé vcházeli do objevené faraonovy hrobky. Kletby se nebojím, nevím, co by mě ještě mohlo poškodit. Vkládám ruku dovnitř a sahám po první hromádce zažloutlých výstřižků z novin, na jejichž vrchu je nadepsané moje jméno. Rozvazuju stužku a na kolena mi padají články a inzeráty označené barevnou tužkou.

Kouzelné divadlo pana Vikt. P o n r e p a zakotvilo u nás v sále Odeonu na Veselce. Byli jsme přítomni prvnímu představení a můžeme tvrdit, že viděli jsme daleko více, než jsme

očekávali. Program jest velmi pestrý a nemálo poutavý. Každý výkon jest tak detailní, že uchvacuje. Taktéž nám ku konci představení předvedené, pohyblivé obrazy nemálo se zamlouvaly jednak svojí originelností a přesným, bezvadným předvedením. Můžeme směle prohlásiti, že každý účastník se pobaví co nejsrdečněji.

Zvláštní. Mělo to být od Elišky připomenutí našeho dětství? Doprovázela mě na všechna představení, chodily jsme tajně, aby otec nevěděl. Jenže nakonec se mu to do řeznického krámků stejně doneslo a doma bylo zle.

Proč právě tento výstřižek? Možná jen z nostalgie chtěla připomenout, že jsem jako dítě byla do pana Ponrepa zakoukaná. Styděla jsem se o tom mluvit, a tak jsem si to napsala do deníku. Nejspíš i jí utkvělo v paměti, jak v něm otec listoval masitýma rukama plnýma záděr, nahlas z něj předčítal, pitvořil se a ztenčoval hlas. Prosila jsem, aby přestal, pokoušela se mu ho vytrhnout, ale odstrčil mě a já upadla kousek od jeho špinavých chodidel. Pištěl dál a já zažívala potupu a bezmoc. Eliška se mě pokoušela zastat, ale i ji umlčel a oběma se vysmál.

Když v noci na kamenné dlažbě dvora deník dohořel a já rozšlapala popel, rozhodla jsem se, že si od toho dne všechno důležité a osobní uchovám pouze ve své hlavě. Možná díky tomu mi dodnes paměť tak dobře slouží, dobré vzpomínky si hýčkám a ty špatné, pokud ožijí, čas ukolébá, aby už tolik nebolely.

Když otec dojedl nedělní oběd a ještě mu stékal omastek po bradě, Eliška se sklopenou hlavou tichým hlasem oznámila, že se pan účetní Norbert Souček chystá přijít požádat o její ruku. Překvapilo mě to víc než otce. Bylo to v době, kdy jsem začala dospívat, a i když jsem nad vším hloubala a rozjímal, spouště věcí jsem nerozuměla. Sestřino rozhodnutí jsem chápala ještě méně, když jsem jejího nastávajícího poprvé uviděla. Připadal mi nehezky a nezajímavý. Podle otce to ale byl zajištěný muž s budoucností a bez váhání dal svolení. Nachystal veselku, jako široko daleko vyhlášený řezník se nenechal zahanbit a hosté se mohli brodit v sádle, přejít se řízků, klobás, uzeného, jitrnic a huspeniny.

Vzpomínku na svatební hostinu mám v hlavě uloženou s pachem masa a mastnoty. Bylo očividné, že takhle si ji Eliška nepředstavovala. Zasloužila by si mít ji v zahradě plné květin, ne u prohýbajícího se stolu, z jehož prostředku zírala uzená selata, do kterých hosté zabodávali nože ve snaze ukrojit nejlepší kousky.

Navzdory své dívčí nezkušenosti jsem viděla, že sestra není šťastná a veselá, jak se to od nevěst očekává. Nejen hostina, ale především ženich se k ní nehodil, i když z ní nemohl spustit oči. Sestra byla krásná a nadaná. Vždycky jsem si vedle ní připadala nevzhledná a neohrabaná, ano, přiznávám, že jsem jí záviděla. Nejen že byla přitažlivá, oblíbená, půvabná a uměla krásně zpívat, ale navíc se mohla odstěhovat od otce.

Před sňatkem sestra byla činorodá a využila každou příležitost, jak uniknout z domu mezi lidi, se kterými jí bylo dobře. Chodila na přednášky, do veřejné čítárny a zářila v ženském pěveckém spolku Ludmila. Ještě po letech se

vzpomínalo na její sóla při mších a na různých slavnostech a koncertech. Byla nejhezčí ze všech, a i kdyby tak dobře nezpívala, stála by v první řadě. Mě mezi sebe nevzali, prý chraptím a neudržím melodii. Nebyla jsem jim dobrá ani do sboru, i když se za mě Eliška přimlouvala.

Až později jsem pochopila, že to nebyla mrcha závist, co jsem cítila, za co se styděla, všemožně se tomu bránila nebo to maskovala. Byla to neodbytná výčitka vůči nespravedlnosti osudu či přírodě, která tak nerovnoměrně rozdává své dary.

Když se sestra odstěhovala, chyběla mi a zároveň jsem jí zazlívala, že mě nechala napospas otci a jeho návštěvám, které jsem nemohla vystát. Utekla bych hned za ní, kdyby to šlo. Upřímně mě do své nové domácnosti zvala, zdržovala mě, když jsem byla na odchodu, protože se Norbert vrátil z úřadu domů. I on na mě byl hodný, ale připadala jsem si tam navíc. Když se jim narodil Jakub a já jim chodila vpomáhat, bylo to lepší, cítila jsem se u nich alespoň užitečná.

Každým následujícím rokem se stupňovala moje touha taky opustit domov, nerudného otce s jeho neomalenými narážkami, pohrdáním a výsměchem. Ale příležitost nepřicházela. Od příkoří mě osvobodila až otcova smrt a já v tomto bytě zůstala dodnes. Když jsem konečně mohla být sama sebou, svůj domov jsem si zamilovala. Už jen proto, že mi do dnešního rána poskytoval ten nejlepší výhled z okna.

Nejspokojenější jsem byla, když jsem mohla navštěvovat zábavné produkce kočovných klaunů, akrobatů a kejklířů v sále Odeon na Veselce. Nejdřív jsem tam chodila plná zvědavosti a těšila se na nové představení, ale od určitého důležitého dne jsem tam vstupovala rozechvělá nadějí. Hlavu jsem si mohla vykroutit, abych Ho zahlédla třeba jen oknem na dvorním traktu, kde stála stodola a za ní kasárna, nebo na zahradě či u přístavku, který sloužil jako dílna.

Od dětství jsem Ho z povzdálí sledovala. Později byl stále častěji mimo město, ale i když jsem ho třeba řadu měsíců nezahlédla nebo se o něm nic nového nedozvěděla, spokojila jsem se s tím, že mohu chodit někam, kde to patří jeho rodičům a jednou bude i jemu, do míst, ve kterých se čas od času ukáže. Dychtila jsem vdechovat vzduch, který byl i v jeho plicích.

Okamžik, kdy jsem se s ním poprvé z blízka setkala a hovořili jsme spolu, mám v paměti otisknutý do nejmenších detailů. V té době jsem ho vídávala jen vzácně, povídalo se, že po pražských studiích na strojího inženýra pracuje kdesi ve Vestfálsku. Ale toho srpnového dne, kdy už jsem nebyla dítě nebo dívka, která jen pokukuje po přitažlivém a nedostupném muži, ale mladá žena, se Jan po delším čase zase objevil v Pardubicích.

Mluvili jsme spolu. Poprvé se mě dotkl! Moje předloktí si ten stisk dodnes pamatuje. K večeru mě otec poslal do hodinářství vyzvednout opravené kapesní hodinky, na kterých si zakládal. Nesla jsem je v papírovém sáčku i s vizitkou hodináře a pevně je svírala. Procházela jsem Alžbětinou třídou a soustředila se na to, abych je domů donesla v pořádku. Od Kunětické hory se k městu začaly přibližovat tmavé mraky. Dívala jsem se na oblohu, která byla ostře rozdělena na modrou a tmavě šedou polovinu, a přemýšlela o tom, že kdybych to takto namalovala, nikdo by tomu nevěřil. Náhlý poryv větru mi rozevlál sukni, něco mnou škublo a smýklo. Tlumené plesknutí se prolnulo se skřípěním a ševlením kovu na dlažbě.

Bylo to nečekané a rychlé. Nemohla jsem uvěřit, že se těsně vedle mě ocitl Jan! Jednou rukou přidržoval svůj velociped, druhou se dotýkal mé paže a zlomek času jsme společně vrávorali.

Omluvně se na mě usmál. „Vstoupila jste mi do cesty,

slečno. Doufám, že jsem vám neublížil.“ Poprvé jsem viděla z blízka jeho šedomodré oči, zamlžené rozpaky i plachostí.

Jen jsem kroutila hlavou a vnímala tupou bolest na boku a paži.

„Už jsem se vám nestačil vyhnout, mrzí mě to,“ řekl provinile.

Pořád jsem si nebyla jistá, jestli je to skutečnost, nebo si to jen představuju. Mlčela jsem, všechna vhodná slova se přede mnou schovala a napadala mě, až když jsem je nepotřebovala.

„Jste v pořádku, slečno?“ Přešlapoval na místě a jeho pohled se přilepil na okraj mé sukně, která vlála ve větru. Obloha už nebyla rozpůlená na dvě barvy, vítr zesílil a hnal mraky nad město.

„Nic, nic mi není,“ koktala jsem.

„Už se to nedalo ubrzdít.“

„Opravdu mi nic není.“ Měla jsem co dělat, abych se ovládla a nehladila si pořád naražená místa.

„Jel jsem příliš rychle, přijměte tedy prosím moji omluvu,“ řekl zdvořile.

Nevěděla jsem, jak se přijímají omluvy, a proto jsem ze samých rozpaků vyndala ze sáčku hodinky a přiložila si je k uchu. „Tatínek by mi dal co proto, kdybych mu je nepřinesla v pořádku,“ vypadlo ze mě.

„Jdou?“ naklonil se ke mně, jako by si je i on chtěl poslechnout, a já přestala dýchat. „Příště musíme dávat větší pozor. Oba,“ prohodil a do tváře se mi opřel jeho dech.

Podívala jsem se k obloze. „Nějak rychle se setmělo, spěchala jsem a přehlédla vás. To já to zavinila.“

Jan se rozhlédl. „Máte pravdu, dny se šmahem krátí. Slibuji, že se polepším a příště po městě nepojedu tak rychle.“ Úsměv ještě víc zkrášlil jeho jemný, ušlechtilý obličej.

„Kdepak, to já měla dávat pozor.“ Pořád jsem si uhlazovala sukni, snad abych odvedla pozornost od bolavých míst.

„No... v každém případě jsem vás vylekal a měl bych to napravit.“

„Jak?“ zajíkla jsem se. A pak jsem řekla něco hloupého. „Není třeba. Hlavně že jsme se nepotloukli. A že se ty hodinky nerozbily.“

„Jak myslíte,“ chystal se nasednout na velociped, ale na poslední chvíli se zarazil. „Ještě dneska v noci odjíždím do Prahy, ale snad bych vás někdy příště přece jen mohl pozvat do kavárny, cukrárny nebo restaurace a za ten úlek vás odškodnit alespoň něčím dobrým na zub, pokud svolíte.“

„Ano, ano, myslím..., že by to bylo možné,“ přeskakoval mi hlas.

„Jak se jmenujete?“

„Oldřiška. Oldřiška Jonášová,“ vysoukala jsem ze sebe a ještě nikdy se tak po vyslovení svého křestního jména nestyděla. Jeho bylo krátké a důstojné, zatímco to moje se ke mně nehodilo, ani když jsem byla dítě, natož později.

„Já jsem Jan, Jan Kašpar.“

„Já vím,“ špitla jsem.

„Bydlíte daleko?“

„Tam, hned naproti Veselce,“ ukazovala jsem bolavou rukou před sebe.

„Tak to jsme skoro sousedé.“

Musela jsem vypadat jako vylovená ryba, mlčky jsem kroutila pusou, abych znovu nevyslovila: „Já vím.“

Už seděl na nakloněném velocipedu a opíral se o zem jednou nohou. „Tak příště,“ řekl, rozjel se, po pár metrech se otočil a zamával mi.

Čím víc jsem o tom přemýšlela, tím větší pochybnosti jsem měla, zda to byl opravdu slib. Ale pokud ne slib, tak alespoň příslib. Domluvili jsme se a já čekala.

Následující dva roky se potuloval kdesi po světě a já ho vídala jen velmi zřídka a z dálky. Pak se to zlepšilo, vrátil se domů. Čas od času se mi poštěstilo zahlédnout ho z okna mého pokojíku a sledovat, jak vychází či vchází do hotelu nebo nasedá ve svetru a čepici se štítkem do nablýskaného automobilu Laurin a Klement, stojícího obvykle před vchodem do restaurace. Zvuk jeho motoru bych i teď rozeznala se zavřenýma očima.

Po městě se v té době začalo povídat, že Jan chce být první Čech, který poletí strojem těžším než vzduch, jen se jim s bratrancem stále nedaří zkonstruovat ho tak, aby vzlétnul. A také se ke mně doneslo, že mu jeho otec dal peníze na nákup hotového letadla, pro které si jel až do Paříže. Nepochybovala jsem o tom, že to zvládne a bude první. Ještě než se o jeho úspěchu všude mluvilo a psalo, o několik týdnů dříve, mě za rozbřesku vzbudil zvuk motoru, ne jeho auta, ale jiný, svižnější a klotknější. S čelem nalepeným na okenním skle jsem pozorovala, jak Jan s pomocníky připevňuje aeroplán za automobil na zahradě hotelu a pak pomaličku směřují směrem ke Skřivánku. Nejraději bych se za nimi ještě v noční košili rozběhla. Tak moc jsem jeho pokusy chtěla sledovat! Tolik jsem věřila, že to dokáže.

Před Eliškou jsem se o svém prvním setkání s Janem si ce zmínila, ale čas ubíhal a příslib se stále jen vznášel ve vzduchu, a tak jsem o svém úpěnlivém čekání raději už mlčela. Možná v tom byl i strach, aby mi Eliška neřekla, že na mě dávno zapomněl a já jsem pošetilá, mrhám časem a zříkám se jiných možností.

Není toho mnoho, co jsem kdy vlastnila. Možná proto jsem si tak hýčkala představy o tom, co všechno bych mohla s Janem prožít. Ty mi nikdo nemohl vzít. Do nejmenších podrobností jsem si vysnila naše schůzky, vypilovala jsem každé slovo, které mezi námi padne, svou fantazii jsem

vybičovala tak, až jsem občas balancovala na hraně a nebyla si jistá, zda jsem ještě ve svých představách, nebo ve skutečném prožitku. Byl to můj svět, nedotknutelný svět mladé ženy, zátěž i dar zároveň.

Znovu kolem mě proplul lehoučký závan vůně konvalinek. Zastesklo se mi. Chudák sestra, toužila se oprostít od všeho, čím ji ubíjel a svazoval otec, ale nepřineslo jí to volnost ani spokojenost. Norbert se snažil, aby jí nic nechybělo, ale do jejích představ se napasovat nedokázal. Nestěžovala si, ale bývala zasmušilá a špatně nesla rutinu všedních dnů v domácnosti. Ve skříňce jsou desítky výstřižků z novin, o představeních v biografu i o aviatice, všechny z doby, než se narodil Jakub. Nikdy se mnou o nich nemluvila. Možná se styděla, bála se, že mi bude připadat povrchní. V té době lidé třeli bídu s nouzí a ona, slušně zajištěná, nevěděla co s volným časem.

Dokud jsme žily u otce, jako starší nade mnou držela ochrannou ruku. Ještě mi nebylo ani deset, když jsem jí šuškala, jak se mi pan Viktor Ponrepo líbí. Vyhlášený kouzelník jezdil od města k městu a svoje vystoupení doplňoval promítáním filmů. Míval vyprodáno. Každému návštěvníkovi u vchodu podal ruku a dovedl ho na jeho místo. I ke mně se uctivě skláněl, brnkнул si kloubem ukazováčku o klobouk, a ačkoliv jsem mu sahala sotva do pasu, říkal mi „krásná slečno“. Ta dvě slova mi stále znějí v hlavě, nikdo jiný mi tak už neřekl. Voněl tabákem a já se nemohla vynadívat na jeho pečlivě zastřižený knír. Na pódiu působil v dlouhém císařském kabátě vznešeně.

Pan Ponrepo se mi opravdu líbil, to nepopírám, ale tak jako všem. Obdivovala jsem ho za to, jak se choval a co uměl. Fascinovala mě jeho uctivost a vystupování. Obojí mi tolik chybělo – do řeznického krámu se to nevešlo, ani do bytu o dvě patra výš, kde jsme se s otcem míjeli. Doma jsem si připadala jako pod nevětranou duchnou.

Ano, nemohla jsem se dočkat, až přijede s novým programem. Na jeho vystoupení jsem chodila i několikrát po sobě, když se mi podařilo našetřit na vstupenku. Pan Ponrepo si mě pamatoval, spiklenecky na mě mrkal a pokaždé mě uvedl do první řady. Když jsem mu už sahala po ramena a on se ke mně nemusel sklánět, začalo mi jít o něco dočista jiného. Nechodila jsem už totiž kvůli němu – vystupoval obvykle ve Veselce a já měla možnost dostat se dovnitř, blíž k Janovi, který se mi odjakživa líbil a ze kterého se stal žádoucí muž.

Nedávno mě jedna ze sousedek z domu nařkla, že pořád jen zírám z okna a šmíruju, kdo kdy kam jde. Takový nesmysl! Nic mi po nich není. Nejsem zvědavá, jen pořád ještě zvědavá – proto jsem vždycky hltala představení v biografech, chodila na koncerty, přednášky a výstavy a k stáru proseděla hodiny u televize, kterou jsem si pořídila jako první v širokém okolí. Stála mě všechny úspory a chodili na ni ke mně známí až z vedlejšího domu. Dokud mi to oči ještě dovolily, četla jsem i několik knížek týdně. To všechno proto, že mě nepřestal pronásledovat stud řeznické dcery, která vychodila jen měšťanku, a přitom měla takovou touhu něco znát, umět a dokázat. Chudá, nepohledná, nechtěná a nevzdělaná. Ale nikdo mi nemohl upřít pracovitost a vytrvalost. Chtěla jsem udělat všechno pro to, abych se alespoň o krůček přiblížila jeho úrovni.

Jan byl inženýr, studoval, pracoval i válčil v cizích zemích. Viděl kus světa ze země – z automobilu, velocipedu, motocyklu, vlaku, ale i z výšky – ze vzducholodě, balonu a aeroplánu. Já byla nikdo, zatímco inženýr Jan Kašpar se stal prvním českým aviatikem, odvážným vzduchoplavcem. On něco dokázal, já ne, on už dávno nežije a já tu pořád ještě musím být. Takový velikán, a přitom se na něj pozapomnělo a dneska dokonce z místa, kde se narodil, žil

a na které se díval z výšky svého Blériotu, udělali obludnou hromadu sutin.

Vím, že jsem se mu nemohla rovnat ani v nejmenším, i kdybych přečetla všechny knížky světa a nevynechala žádnou přednášku. A že mě kdysi přijali do stenografického spolku a já byla rychlejší než většina mužů? Nebo že jsem byla nejlepší z děvčat a žen v Ústavu pro vyučování šití šatů a kreslení střihů? Vyučující si mě nemohla vynachválit, říkala, že mám šikovné ruce, nápady a představivost. Ano, šlo mi to, ale raději bych tvořila něco jiného než šaty, které, i když jsem si je celé navrhla a ušila, všichni obdivovali jen do chvíle, než jsem si je oblékla na sebe. K čemu mi to všechno, co jsem vydřela a v čem jsem vynikala, bylo?

Chtěla jsem tvořit, taky něco dokázat. Když jsem zavřela oči, viděla jsem všude dokonalé obrazy, na každém kroku se mi podbízely motivy, které bych měla zachytit na plátno. Ale copak jsem si mohla dovolit nějaké učitele, nebo dokonce studia? I tak se otec zlobil, když jsem si doma po večerech kreslila, a moje tužkou nebo nejlevnějšími barvami namalované obrázky vyhazoval a huboval, že mařím čas a utrácím peníze za materiál. Říkal, že stačí, aby prodávčka byla slušně a skromně oblečená, hlavně musí umět počítat, ne vyrábět čmáranice nebo psát tak rychle, jak někdo mluví. Škoda že jsem těsnopis ještě neuměla v době, kdy mi otec ukradl můj deník. Vztekal by se, ale nepočel by si a já bych zažila o potupu mín.

Ať jsem se snažila sebevíc, nic zvláštního jsem ze sebe neudělala. Nic z toho, co jsem se kdy naučila a vytvořila, jsem nedokázala zužítkovat. Tolik toho vím a pamatuju, ale co s tím?

Natahuju se pro další balíček. Na klín pokládám vystřižené články z tiskovin, fotografie a pohlednice. Ach, Eliško,

byla jsem tak hloupá! Já ze studu mlčela, přitom ty jsi tolik věděla. Musím přimhouřit oči, abych si pohlednici lépe prohlédla. Na pravé straně je obrázek letadla vznášejícího se nad davem přihlížejících a na levé Janova podobizna. Z jeho obličeje sálá plachost, přesto v něm bylo tolik odvahy a odhodlání. Tisknu si pohlednici k ústům a nemůžu ji odtrhnout.

Motory strojů na odklizení zkázy pod mými okny se rozeskučely plnou silou. I kdybych přece jen dokázala donutit svoje tělo, aby vstalo a podívalo se dolů, nevím, jestli bych se vydržela dívat. Roste ve mně zlost, rozvíjet nebo alespoň udržovat něco, co přečkalo staletí a je nasáklé každodenností životů tisíců lidí, to naši budovatelé neumí, ale ničit a bořit, to by jim šlo!

Nevím, jestli jsem víc plná vzteku, lítosti nebo stesku. Pohlednice u mých úst vlhne. Oddaluju ji a obracím na rub. Písmenka mám rozmazaná, přesto se mi úhledné, kudrlinkové písmo tvaruje do slov.

*Ach, jak krásný jednoplošník
na dohledu nám zřítí lze –
ó sláva – sláva ty náš, český,
aviatiku Kašpare.*

*Již ustává jeho síla
i vrtule přestává jít
elegantním kruhem vzduchu
na zem tiše – lehce slít.*

*A třikrát hřímavé zas „Sláva“!
se rozklenulo prostorou –
já provolala rovněž „Vivat“!
s celou mou duší prochvělou.*

Tak prochvělou, děvenko, slečinko, paničko nebo co jsi zač! Další ctitelka, která si brousila zuby na svobodného, slavného muže, syna majitele hotelu Veselka. Musím se uklidnit a přivolat zdravý rozum. Proč se znepokojovat? Tak se i jiné líbil, stejně zůstal svobodný, i když se ho otec snažil oženit. Jeden čas si o tom povídaly celé Pardubice a já z toho nemohla spát. Ano, i já si dělala naděje, ale takové oslavné slátaniny jsem o něm, nebo dokonce pro něj nikdy nepsala. Že byl v době svých největších leteckých úspěchů slavný a movitý, bylo to poslední, o co mi šlo. Já ho milovala mnohem dřív, než si ho všimly jiné. Sledovala jsem ho, co pamatuju, snažila se o něm dozvědět víc, ať už studoval na vyšší reálce nebo na inženýra v Praze, a i potom, když ho odvedli k zeměbranceckému pěšímu pluku. Každou volnou chvíli jsem postávala u okna nebo se procházela kolem Veselky a čekala na jeho návraty.

Dřív než všechny ostatní jsem věděla, že je výjimečný. Nikdy jsem o něm nepochybovala, i když se našli takoví, kteří se mu posmívali, když se snažil s bratrancem na zahradě hotelu postavit první letadlo nebo když aeroplán před rozedněním táhli za automobilem na vojenské cvičišť. A když se v dubnu 1910 městem i v tisku roznesla zpráva, že „Čech inž. Jan Kašpar poprvé skutečně letěl nad českou půdou“, byla jsem na něj pyšná tak, že se to ani vyslovit nedá. Samozřejmě že se mluvilo i o jeho neúspěšných vzletech a pádech, ale já se o něj bála jen málo, byla jsem přesvědčená, že někomu tak skvělému se nemůže stát nic zlého. Každou chvíli o něm vyšel nějaký článek a sousedka z přízemí, která pracovala na poště, mluvila o tom, že mu začalo chodit množství dopisů, pohlednic a různých pozvánek. Bodejť by ne.

Ukazováčkem hladím Janovu tvář na fotografii. Moje paměť mě nešetří, překotně a bez cenzury mi začíná

předhazovat další vzpomínky. Prosím ji, aby mě nechala jen u těch hezkých, neposlouchá mě, už neprosím, ale žádám, ať nechá spát to, co si nechci připomínat. Začínám chápat milosrdenství přírody, která starým lidem přetíženou paměť vymazává. Ale ani tato laskavost není pro všechny.

Téhle vzpomínce se nebráním, je vítaná, i když je poznamenaná nádechem rozčarování. Promítačka v mé hlavě začíná šveholit, nikdo by se nedopočítal, kolikrát mám prožité každé políčko.

Pracovala jsem v obchodě Voňavkářství a mydlářství pod Zelenou branou. Pro dceru řezníka obklopenou pachem masa a uzenin to byl balzám na duši. Naučila jsem se složení každého mýdla, parfému a toaletní vody, i ze spaní bych dokázala odpovědět na všechny všetečné otázky, ale i tak jsem o sobě stále pochybovala a myslela si, že ještě nevím všechno a panu majiteli nebudu dost dobrá.

Pokud zákazník dlouho nepřicházel, bývala jsem myšlenkami u Jana. A přivolala ho! Jednoho jarního, ještě chladného dopoledne vkročil do krámků. Měl na sobě tmavě modrý pulovr s rolákem, pumpky a čapku s kšiltlem, zpod níž vykukovaly plavé vlasy. Nemohla jsem popadnout dech, když jsem ho přiškrceným hlasem zdvořile zdravila. Zacloumala mnou závrať a kolena mi změkla. Stál jen kousek přede mnou. Byl cítit benzínem a olejem a v tu chvíli to pro mě byla ta nejopojnější vůně, které se ani ten nejluxusnější parfém na světě nevyrovná.

Čekala jsem, až vysloví: „Slečno Oldřiško Jonášová, omlouvám se, že jsem se zpozdil, ale měl jsem tuze práce, proto přicházím až teď, abych vás pozval, kam budete chtít...“

Ale neřekl to. Nepoznal mě, nebo zapomněl? Spolkla jsem zklamání a znejistěla – byla jsem připravená na všechny možnosti, jen ne na tu, že se ke mně nebude znát.

Když začal vybírat voňavku, působil plaše a nesměle. Srdce mi zase začalo pravidelně bít, když řekl, že chce koupit dárek své matce.

Mohla jsem se naklánět přes pult směrem k němu, abych mu dala přivonět. Čím déle jsem přiškrceným hlasem mluvila o obsahu jednotlivých flakonků a pokládala před něj další a další, tím byl nejistější. Zapomněla jsem na nabádání šéfa, že méně je více a že nesmím zákazníky zahltit. Byla jsem jako v oblacích, tam, kam on už nesčetněkrát zamířil. Pult byl plný a já se bála, že Janovi dojde trpělivost nebo se nedokáže rozhodnout a odejde.

Hřbetem ruky si rozpačitě otřel knírek a odlepil pohled od zboží. „Nechal bych to na vás, slečno,“ řekl a já zahlédla jeho hezké šedomodré oči.

„Přece Oldřiško,“ měla jsem na jazyku, ale neodvážila se to vyslovit.

„Nevyznám se v tom,“ dodal.

„Nechá to na mně, na mně,“ dunělo mi v hlavě. Těžší úkol mi snad nemohl dát. Chtěla jsem, aby si odnesl to nejlepší, ale najednou mi pro něj, tedy spíš pro jeho maminku, nepřišlo nic dost dobré. Všechny vůně se mi slily do jedné a já byla náhle stejně nejistá a bezradná jako on. Pomohl mi. Sáhl po parfémované vodě v atraktivním flakonu s uzávěrem z broušeného skla položené nejbližší k němu.

Balila jsem ji nejúhledněji, jak to jen šlo.

„Děkuji, takhle to stačí,“ řekl, ještě než jsem byla s prací hotová. Postřehla jsem, že netrpělivě přešlapuje a zamrzelo mě to. Ale nenechala jsem se vyvést z míry, pečlivě jsem uvázala mašli na zlaté stužce a nazdobený balíček mu pomalu podala. Bojovala jsem o každou vteřinu jeho blízkosti, připadala jsem si jako žíznivý kůň, který stojí u jezera a nemůže se napojit. Do poslední chvíle jsem doufala, že si vzpomene.

Zoufale jsem hledala možnost, jak ho ještě zdržet. Odcházel a já zajímavě odříkávala uctivosti, které patřily každému zákazníkovi, ale chtěla jsem dodat ještě něco za sebe, něco hezkého, něco, co by ho přimělo přijít zase. Všechna

slova mě znovu napadla, až když bylo pozdě. I ta, kterými bych mu připomněla jeho dluh vůči mně.

„Přijďte zas,“ stačila jsem ještě říct.

„Ano, přijdu,“ zaznělo potichu a bez intonace. Ale řekl ANO!

Odcházel s náznakem úklony, aniž se na mě podíval. Pohledem zavadil o reklamní plakát, na kterém si nějaká slečna se smyslně přivřenýma očima přičichávala k různému flakonu ve tvaru květiny. Šéf ten plakát vyvěsil naproti pultu a já se na něj celé dny musela dívat. Nesnášela jsem tu dokonalou, sebevědomou, nestárnoucí slečnu, ze které sálala svěžest a krása, a od chvíle, kdy na ní ulpěl i Janův pohled, jsem ji už tuplem nemohla vystát. Visela tam ještě čtyři roky, než barvy konečně vybledly a okraje se pokroutily vlhkem.

Ale ten plakát byl přece zavěšený tak, že se na něj všichni, kteří mířili k východu, museli podívat. Přesto bych dala všechno na světě za to, abych věděla, že si Jan všiml mě. Mě, Oldřišky, kterou přece zná. Mě, mladé ženy, která ho zaujala.

„Že to byl mladej Kašpar z Veselky?“ ozval se za mnou hlas šéfa, který se vynořil z vedlejší místnosti.

Přikývla jsem a začala horlivě uklízet zboží z pultu, aby si nevšiml, jak mám rozpálené tváře. Vyrušil mě, stále jsem měla v nose vůni benzínu, v uších mi dozníval Janův hlas a na sítnici zůstával otisknutý jeho obličej. Chtěla jsem, aby předešlé okamžiky ve mně mohly doznívat a ukládat se v mé paměti se všemi detaily.

„Neslyšel jsem, že byste mu nabídla Saponin a to další zboží,“ zabručel káravě.

Měla jsem nakázáno připomínat zákazníkům, že mohou výhodně zakoupit i Saponin, mýdlo na vyvářku s fialkovou vůní, vonný vosk nebo salonní petrolej. Ale copak to šlo?!

Hanbou bych se propadla, kdybych právě Janovi nabízela k voňavce třeba nějaký vosk. Zdržela bych ho tím o několik vteřin, ale ty by pokazily předcházející chvíle, kdy jsem se k němu nakláněla s flakonky a vnímala jeho blízkost.

Šéf si nasadil klobouk a měl se k odchodu, v ten čas obvykle chodil na poštu a pak na viržinku do kavárny hotelu Střebský. Nikdy předtím mně tak nevadilo, jak je pomalý a těžkopádný. Je pravda, že chování měl uhlazené a k zákazníkům se choval zdvořile. Stejně tak obvykle i ke mně, pokud bylo všechno podle jeho představ a prodej nevázl. Jindy by mě jeho výtka mrzela, ale v ten den mi to bylo jedno. Nemohla jsem se dočkat, až konečně odejde a já vyběhnu ven, abych Jana třeba ještě z dálky zahlédla.

„Polepšete se, snad vám nemusím opakovat, že od nás nemá nikdo odejít s prázdnou nebo jen s jedním výrobkem. Tím spíš movitý zákazník,“ neodpustil si, než se za ním zabouchly dveře.

Konečně jsem mohla vyjít ven a rozhlédnout se. Pod Zelenou branou jsem viděla už jen pár kolemjdoucích a loudající se šéfova záda. Zklamaně jsem se vrátila dovnitř.

Byla jsem ráda, že se dlouho nerozezvučel zvonek nad vchodem. Mohla jsem zavřít oči a znovu si prožít každou minutu, kterou jsem s Janem mohla strávit. To, co se před chvílí stalo, mi vytvarovalo ústa do spokojeného úsměvu. Ale pak na mě začaly dorážet pochybnosti. Udělala jsem všechno správně? Zpříma se na mě za celou dobu podíval jen na okamžik, jeho pohled patřil víc tomu, co bylo na pultě, a pak té nafintěné potvoře na plakátu.

Dala bych nevím co za to, abych věděla, kam spěchal a na co myslel. Pospíchal tak, jako když jsme se potkali poprvé. Doufala jsem, že se vrátí. Ano, kvůli mně. Tak moc jsem si to přála, až jsem tomu uvěřila.

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy A lampa ještě hořela. Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.